

De Benelux: wederzijdse liefde?

Naam: Marelle 't Hart
Studentnummer: 3696944
Datum: 26-06-2014
Scriptie, onderzoeksseminar 3
Scriptiebegeleider: Bart Stol

Inhoudsopgave

<u>Inleiding</u>	<u>p.3</u>
<u>Hoofdstuk 1, Size does matter</u>	<u>p.7</u>
<u>Hoofdstuk 2, Nederland en België: strategiebepaling in de Europese Unie</u>	<u>p.8</u>
De Nederlandse en Belgische betrekkingen met de Verenigde Staten	p.8
Het belang van de Benelux voor Nederland en België	p.10
<u>Hoofdstuk 3, Historisch overzicht</u>	<u>p.13</u>
<i>Common ground, common threat</i>	p.13
Nederland, België en de Irak-oorlog: positiebepaling en beleid	p.15
Nederland, België en het Verdrag van Lissabon: perspectieven en beleid.	P.17
<u>Conclusie</u>	<u>p.20</u>
<u>Literatuurlijst</u>	<u>p.22</u>

Inleiding

In 1952 zei de toenmalige Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken Joseph Luns het volgende: 'Mijn beleid zal er (...) op gericht zijn om met al mijn vermogen er naar te streven de samenwerking tussen de drie betrokken landen uit te bouwen en alles te bevorderen, wat zal leiden tot algehele verwerkelijking van de tijdens de oorlogsjaren in Londen met zulk een idealisme en vooruitziende blik ontworpen structuur.'¹ Luns doelt met deze 'drie betrokken landen' op Nederland, België en Luxemburg. Met deze woorden pleitte Luns voor een gemeenschappelijke Benelux-politiek binnen de Europese Integratie. Het verdrag wat hierop volgde werd ondertekend door de Benelux-landen op 3 februari 1958 en kreeg de naam 'Benelux Economische Unie'. De uitspraak van Luns was typerend voor het optimisme van het begin van de jaren '50 over de toekomst en mogelijkheden van de Benelux. In eerste instantie was het verdrag bedoeld als economische samenwerking, voor het verminderen van de belemmering aan de grenzen. Luns' toespraak lijkt echter over meer te gaan dan alleen economische samenwerking, politieke integratie lijkt een mogelijkheid.²

Luns' wens kwam uit: in de jaren '50 vierde de Benelux hoogtij. Als eerste voldeden de drie landen aan de voorwaarden die gesteld waren aan het Marshallplan, en kregen ze Amerikaanse subsidie.³ Ook waren het de Benelux-landen die een hoofdrol speelden 'bij het weer vlot trekken van het schip van de integratie na het echech van het verdrag inzake de Europese Defensie Gemeenschap.'⁴ De samenwerking beleefde haar hoogtepunt met het initiatief tot economische integratie tussen de EGKS-landen in 1955.⁵

What goes up, must come down. Dit geldt helaas ook voor de Benelux-samenwerking. Vanaf het eind van de jaren '60 tot in het midden van de jaren '90 stagneerde de samenwerking en zijn er weinig noemenswaardige resultaten te zien. Vanaf het midden van de jaren '90 zien we echter dat de drie landen elkaar weer opzoeken aan de vooravond van conferenties van de Europese Unie waar belangrijke beslissingen genomen zullen worden door het uitbrengen van een gezamenlijk standpunt: een Benelux-memorandum. Hiermee wordt getracht invloed uit te oefenen op de Europese Unie onder het motto 'samen staan we sterk'.⁶

De afgelopen jaren zijn er echter vraagtekens gezet bij de Benelux-samenwerking. In 2010 werd het Verdrag tot instelling van de Benelux Economische Unie, herzien en verlengd. Of dit strategisch slim is, wordt regelmatig betwist. De discussie komt veelal terug op het punt van coalitievorming. Wat voor een coalitie behartigt de belangen van de Benelux-landen het best? De Europese Unie is inmiddels zo groot geworden dat geen enkel land, ook grote lidstaten niet, zonder coalities zijn belangen kan behartigen. Wie mee wil komen in het besluitvormingsproces moet dus allianties sluiten en bondgenoten vinden.

Minister van Buitenlandse Zaken Ben Bot sloot in 2004 een toespraak af met het perspectief dat de gloriejaren van de Benelux nog voor ons liggen. Zijn eigen mening is dit niet geweest. Tijdens de toespraak heeft Bot zijn eigen mening met betrekking tot de Nederlandse strategie in de Europese Unie namelijk ook verkondigd: Nederland moet zich volgens Bot aansluiten bij 'coalities waarvan de vorm en samenstelling zouden

¹ J.W. Brouwer, 'Nederlands-Belgische samenwerking in Benelux en Europa', *Internationale Spectator* 10 (2003) 466

² Brouwer, 'Nederlands-Belgische samenwerking in Benelux en Europa' 466

³ Ibidem, 466

⁴ J. Rood, 'Benelux-samenwerking: hopen tegen beter weten in?' *Internationale Spectator* 65 (2011) 260

⁵ Rood, 'Benelux-samenwerking' 260

⁶ K. Homan en J. Rood, 'Een nieuw leven voor de Benelux?' *Clingendael* 4 (2011) 15

veranderen als de zandbanken van de Noordzee.⁷ Er is hierin geen plaats voor een vaste samenwerking met de Benelux. Deze uitspraken tonen volgens Jaap Hoogenboezem, verbonden aan de Universiteit van Maastricht, wat de algemene houding van Nederland ten opzichte van de Benelux zou moeten zijn: 'welwillend positief, bereid dingen in Benelux-verband te doen als het zo uitkomt, maar geen werkelijke toewijding.'⁸ Juist met een uitbreiding van de Europese Unie is het volgens tegenstanders van de Benelux nodig om de Benelux los te laten.⁹ Door de uitbreiding wordt de macht van lidstaten, groot of klein, in de Europese besluitvorming steeds minder. Nederland moet zich dan flexibel over het Europese speelbord kunnen bewegen, en niet vastzitten aan het Benelux-verbond.

Niet iedereen is zo negatief over de Benelux-samenwerking. Voorstanders beweren dat voortzetting van het verdrag een goed initiatief is geweest. Derk-Jan Eppink, journalist en voormalig lid van het kabinet van Eurocommissarissen Bolkestein, beweerde in 2004 dat de Benelux dé manier is om de drie kleine lidstaten te verenigen. Nederland kan volgens Eppink juist sterker staan door een samenwerking met kleine lidstaten. De Benelux is volgens Eppink al helemaal belangrijk met het oog op de toekomst en een groter wordende Europese Unie. Eppink vindt een Europese Unie met 35 lidstaten goed mogelijk. Niet ieder land heeft dan meer een eigen Eurocommissaris. Juist dan is het volgens Eppink van belang dat Nederland vaste bondgenoten in de vorm van de Benelux heeft zodat de drie landen samen één eurocommissaris kunnen sturen.¹⁰

Niet alleen Eppink is voorstander van de herziening van het verdrag. Tijdens de conferentie 'De toekomst van de Benelux in de Europese Unie' is door 33 masterstudenten uit de Benelux nagedacht over de toekomst van de samenwerking, in het kader van de verlenging van het verdrag. Voortzetting van de samenwerking was wenselijk volgens de studenten, om de rede dat de Benelux haar praktische waarde had bewezen bij de aanpak van verschillende grensoverschrijdende problemen.¹¹ Om dit voort te zetten, zou een versterking van de politieke samenwerking binnen het kader van de Europese Unie tussen de drie landen van belang zijn. Wanneer de politieke samenwerking wordt versterkt, kan de Benelux dan wederom als voorbeeld dienen voor de rest van de Europese Unie.¹²

De discussie over alliantievorming en het sluiten van coalities kan teruggebracht worden op Stephen Walt's *Balance of Threat* theorie, waarin hij twee opties uiteenzet voor landen wanneer er 'gevaar' dreigt. Walt maakt een onderscheid tussen *balancing* en *bandwagoning*: 'Balancing is allying with others against the prevailing threat; bandwagoning refers to alignment with the source of danger.'¹³ Kleine landen zouden vaker de balancing-rol kiezen, het vormen van een alliantie met andere zwakkere landen om te zorgen dat geen enkel, sterker, land het system kan domineren; het balanceert de macht. Zwakkere landen zouden door zich te verenigen dan dus meer invloed kunnen uitoefenen. Bij bandwagoning vormen landen een bondgenootschap met een sterker land, door Walt de *source of danger* genoemd, om op deze manier mee te liften op het succes. In de sportwereld is deze term ook bekend en betekend het 'juichen voor het winnende team', wat duidelijk de betekenis van het begrip beschrijft.

⁷ J. Hoogenboezem, 'Nederlanders in de Benelux' *Internationale Spectator* 59 (2005) 466

⁸ Hoogenboezem, 'Nederlanders in de Benelux' 467

⁹ Ibidem, 466

¹⁰ Ibidem, 469

¹¹ J. Rood, 'De kracht van de BENELUX in het Europa van de Toekomst' *Clingendael* (2011) 5

¹² Rood, 'De kracht van de BENELUX in het Europa van de Toekomst' 5

¹³ S. Walt, 'Alliances: Balancing and Bandwagoning' (1997) <http://www.ou.edu/uschina/texts/WaltAlliances.pdf> (08-04-2014)

Als voorbeeld voor een balancing-strategie de situatie waarin Groot-Brittannië zat vlak voor de Eerste Wereldoorlog. Groot-Brittannië weigerde zich in te laten met Duitslands defensie-genootschap. Een dergelijk bondgenootschap zou de macht van Duitsland hebben verzekerd in Europa. In plaats daarvan sloot het land een bondgenootschap met Rusland en Frankrijk, de zwakkere landen, en probeerde zo Duitslands dominantie te verminderen.¹⁴

Randall Schweller is een van de critici van Walt's neorealistische visie. In het artikel 'Bandwagoning for profit: Bringing the Revisionist State Back In.' uit hij zijn kritiek op de balance of threat theorie: 'Bandwagoning is not simply the opposite of balancing.'¹⁵ (...)By these definitions, Walt (...) intends to place the concepts of balancing and bandwagoning in polar opposition: bandwagoning is meant to serve as the opposite of balancing.'¹⁶ Het zijn volgens Schweller geen begrippen die het tegenovergestelde van elkaar zijn, omdat deze tactieken niet gebruikt worden voor dezelfde doeleinden. Er spelen namelijk, naast dreiging, nog meer zaken mee die de keuze voor een van deze strategieën beïnvloedt: De motivatie voor de bandwagoning-strategie verschilt namelijk fundamenteel van de motivatie voor de balancing-strategie volgens Schweller: 'Bandwagoning is commonly done in the expectation of making gains; balancing is done for security and it always entails costs.'¹⁷ (...) Balancing is an extremely costly activity that most states would rather not engage in, but sometimes must to survive and protect their values. Bandwagoning rarely involves costs and is typically done in the expectation of gain.'¹⁸ Wanneer een staat bandwagoned hoeft er volgens Schweller niet per se sprake te zijn van een dreiging, het wordt ook gedaan voor een beloning in de toekomst. Het komt dan voort uit hebzucht, in plaats van dreiging. Schweller wil daarom niet spreken van een *balance of threats* maar van een *balance of interests*.

Nederland heeft in de afgelopen decennia de balancing-rol goed gespeeld.¹⁹ Een van de vele voorbeelden is het pleiten voor Britse toetreding tot de Europese Economische Gemeenschap, ter voorkoming van een Franse hegemonie. Ook de Benelux-samenwerking is een voorbeeld van een balancing-strategie. Samen willen de kleinere, zwakkere landen sterk staan tegenover de grote mogendheden Volgens critici is balancing met de Benelux echter voor Nederland niet de juiste aanpak; het kost te veel en de Nederlandse belangen worden bij lange na niet altijd behartigd in de Benelux.

In dit kader zal ik daarom onderzoeken welke strategie, balancing of bandwagoning, voor Nederland het meest geschikt is anno 2014 en zal ik antwoord geven op de volgende vraag:

In het kader van een groter wordende Europese Unie, wat is de beste strategie (bandwagoning of balancing) met betrekking tot alliantievorming voor Nederland om het beste invloed uit te oefenen op de besluitvorming?

Hierbij moeten wel een aantal kanttekeningen geplaatst worden. Wanneer men spreekt over de Benelux spreekt men voornamelijk over de samenwerking tussen Nederland en België. Luxemburg deed niet echt mee, vooral niet in de gedachten van

¹⁴ Ibidem

¹⁵ R. Schweller, 'Bandwagoning for profit: Bringing the Revisionist State Back In.' *International Security* 19, juli 1994, 74

¹⁶ Schweller, 'Bandwagoning for profit' 75

¹⁷ Schweller, 'Bandwagoning for profit' 106

¹⁸ Schweller, 'Bandwagoning for profit' 93

¹⁹ A. Van Staden, 'Small State Strategies in Alignment: the Case of the Netherlands' *Cooperation and Conflict* 30 (1995) 31-52

Nederland en België.²⁰ Ik zal Luxemburg daarom buiten beschouwing laten in dit onderzoek. Daarbij is 'beste' een normatief begrip. Ik beschouw in dit onderzoek iets als 'beter' of 'best' als het de Nederlandse belangen heeft gediend. Onderzoek naar dit onderwerp heeft zich voornamelijk toegespitst op kleine staten an sich, en is nog niet gespecificeerd op de Benelux of de losse Benelux-landen. Elke situatie is anders, het ene kleine land is het andere kleine land nog niet en dit geldt ook voor samenwerkingsverbanden. Een onderzoek naar strategievorming, en dan in het specifiek 'balancing' of bandwagoning', voor de Benelux-landen kan daarom nuttig zijn.

Om dit onderzoek te operationaliseren zal ik aan de hand van gebeurtenissen, feiten en visies conclusies trekken over de te kiezen strategie. Allereerst zal ik aan de hand van de visie van professor in Europese integratie Jan Rood, beschreven in het boek *Small States in Europe*, verklaren waarom Nederland en België op een essentieel punt verschillen, namelijk formaat, in tegenstelling tot wat lijkt op het eerste gezicht. Dit is van belang omdat dit voor een groot deel de huidige visie bepaald van Nederland en België binnen de Europese Unie, wat in het hoofdstuk daarna verder uitlicht zal worden. Om dit verder te verklaren volgt een historisch overzicht en licht ik twee casus uit. De casus die besproken worden zijn de Irak-oorlog en het Verdrag van Lissabon. Beide gebeurtenissen hebben voor sterke verdeling gezorgd binnen de Europese Unie en de Benelux zelf. Bovendien komt bij de Irak-oorlog de Verenigde Staten in beeld, waarbij ik zal aantonen dat de visie van Nederland en België op de Amerikaanse betrokkenheid dusdanig verschilt dat er problemen binnen de Benelux ontstaan. Het proces rondom het verdrag van Lissabon heb ik gekozen vanwege de veranderingen die het verdrag maakte aan de Europese Unie, waarbij verwacht kan worden dat Nederland en België, als kleine landen, een vergelijkbare instelling hebben.

²⁰ Brouwer, 'Nederlands-Belgische samenwerking in Benelux en Europa' 466

Size does matter

Zoals eerder aangegeven is de Benelux opgericht met de gedachte samen sterk te staan tegen de grotere landen binnen Europa. Voormalig topambtenaar Hans Max Hirschfeld benadrukte het belang van deze samenwerking in 1954: '[De] Benelux zal zeker geen beslissende invloed op de loop van de wereldgeschiedenis hebben, maar toch zal een redelijk Benelux-standpunt met kracht voorgedragen niet zonder invloed blijven.'²¹ Hirschfeld zag echter ook de gevaren in van een samenwerking tussen de drie landen: 'Wil [de] Benelux internationaal met gezag optreden, dan is een goede interne samenwerking onmisbaar, kibbelende partners zouden hun positie internationaal gesproken zwakker maken dan wanneer ieder voor zich op zou kunnen treden.'²² De gedachte dat drie kleinere, en dus zwakkere, landen sterker worden door samenwerking komt hier duidelijk naar voren. Echter, is elk land van de Benelux wel even klein en/of zwak?

Jan Rood geeft een analyse van de Nederlandse (zelf)positionering in een veranderend Europa.²³ Hij begint met de uitleg waarom de Nederlandse positie zo veranderd is. Tijdens de Europese Gemeenschap van 'de Grote Zes' was Nederland een van de drie kleine staten (met Luxemburg als zeer kleine staat) die deelnamen aan dit proces van Europese integratie. Daartegenover stonden drie grotere lidstaten. Er is echter een vergroting van de Europese unie aan de gang. In de huidige Europese Unie is het aantal grote lidstaten gegroeid naar zes en het aantal kleine lidstaten naar tweeëntwintig. Als gevolg van de groei van het aantal lidstaten, is Nederland niet alleen een van de zoveel landen geworden, maar ook een van de zoveel *kleinere* landen. Het effect wat dit heeft op de Nederlandse positie, is dat het steeds moeilijker wordt invloed uit te oefenen op de beslissingen.

Rood vervolgt zijn onderzoek met de beschrijving waarom Nederland niet meer onder het kopje 'kleine lidstaat' kan vallen. Hij geeft hiervoor drie redenen. Allereerst, differentiatie. Door het toenemende aantal lidstaten, zijn er meer kopjes waaronder de landen 'geplakt' kunnen worden. We kunnen volgens Rood niet meer spreken van kleine of grote landen. We spreken nu van heel groot, groot, gemiddeld, kleiner, nog kleiner etc. Voor Nederland is dit van belang omdat Nederland geografisch gezien qua formaat niet in de categorie 'kleine landen' valt, maar meer neigt naar 'middel-groot'.²⁴

Vervolgens bespreekt Rood de bevolkingsomvang. Nederland heeft een bevolking van zestien miljoen. België heeft een substantieel kleinere bevolking van tien miljoen. Vanuit dit perspectief kan Nederland wederom, in vergelijking met België, gezien worden als middel-groot land.²⁵ Dat bevolkingsformaat van invloed is op de positie binnen de Europese besluitvorming is gebleken tijdens de Europese top van Nice in december 2000, wat uiteindelijk een nieuw dieptepunt zou betekenen voor de Nederlands-Belgische samenwerking. Guy Verhofstadt, toentertijd eerste minister van België, was namelijk laaiend op Wim Kok.²⁶ Nederland voerde een felle actie voor meer stemgewicht in de Europese Raad. Het Nederlandse stemgewicht zou losgekoppeld moeten worden van het Belgische. Beide landen hadden namelijk traditioneel eenzelfde stemgewicht. Het

²¹ Brouwer, 'Nederlands-Belgische samenwerking in Benelux en Europa' 466

²² Brouwer, 'Nederlands-Belgische samenwerking in Benelux en Europa' 466

²³ J.T.Q. Rood, 'In a league of its own?: the Netherlands as a Middle-sized EU Member State' In: R. Steinmetz en Anders Wivel, *Small States in Europe* (Ashgate 2010)

²⁴ Rood, 'In a league of its own?' 118

²⁵ Ibidem, 119

²⁶ J. Meijnen 'Nederland botst met België op Europese Top' *NRC*, 10 december 2000

Nederlandse inwoneraantal was echter groter dan dat van België, waardoor de Nederlandse strijd gewonnen was en Nederland een stem meer kreeg dan België.

Ten slotte is de visie van Nederland als middel-groot land gebaseerd op de ambitie van het Nederlandse buitenlandse beleid. Nederland is van neutraal land naar actieve speler gegaan op internationaal niveau, zeker in het geval van zaken omtrent veiligheid, het behouden van de internationale wetshandhaving, de strijd tegen armoede, en de opbouw van een open en stabiele internationale economie.²⁷ Dit heeft Nederland een bepaalde status, positie en reputatie gegeven binnen de Europese Unie, de Verenigde Naties en andere internationale organisaties.²⁸ Deze positie wordt verder versterkt door de hoeveelheid geld die gepompt wordt in internationale ontwikkeling. Daarbij komt dat Nederland een relatief groot leger heeft, wat goed in staat is te helpen wanneer interventies nodig zijn.²⁹

Nederland onderscheid zichzelf dus van andere kleinere landen door zijn geografisch formaat, bevolkingsaantal en internationale prestaties dat Nederland een waardige en betrouwbare lidstaat heeft gemaakt en Nederland wil hier ook erkent voor worden en ziet zichzelf daarom ook niet als klein land. België daarentegen, heeft een ander zelfbeeld. Het land beseft zich meer dan Nederland ooit heeft gedaan onder het kopje 'kleine lidstaten' te vallen.³⁰ Waar Nederland wenst een kleine onder de groten te zijn en zich daarom ook 'gedraagt als een middel-grote lidstaat, gedraagt België zich als een van de kleintjes. Het zogenoemde Belgische Calimero-complex 'Zij zijn groot en ik is klein, en da's niet eerlijk, o nee',³¹ heeft dan ook tot gevolg dat België een andere strategie kiest ten opzichte van de Europese integratie en besluitvormingsproces dan Nederland.

Nederland en België: strategiebepaling in Europa

De betrekkingen met de Verenigde Staten

Doordat Nederland en België zichzelf op een andere manier positioneren, hebben beide landen een andere aanpak met betrekking tot de Europese integratie. Nederland wil meekomen met de grote jongens van Europa en laat zich daarom regelmatig verleiden tot het intergouvernementalisme, besluitvorming op basis van unanimiteit waarbij landen dus vetorecht hebben.³² Nederland hoopt zo de eigen invloed te kunnen vergroten.³³ België daarentegen strijdt voor Europese samenwerking op basis van supranationaliteit. In supranationale organisaties wordt een deel van de soevereiniteit van de staat ingeleverd aan een autoriteit die boven de nationale staat geplaatst is. Er wordt in dergelijke organisaties besloten met meerderheid. Lidstaten, groot of klein, dienen zich dan dus aan dezelfde regels en afspraken te houden. Voor de Belgen geeft een supranationalistisch systeem veiligheid. Het is een soort correctiemiddel tegen het overwicht van de grotere lidstaten.³⁴

²⁷ Rood, 'In a league of its own?' 120

²⁸ Ibidem, 120

²⁹ Ibidem, 120

³⁰ R. Coolsaet, 'Eb en vloed in Nederlands-Belgische betrekkingen' *Internationale Spectator* 60 (2006) 588

³¹ H. Vos, 'Sadly, the Dutch and the Belgians now have deep-seated differences' (versie 1 oktober 2007)

<http://europeworld.org/commentaries/sadly-the-dutch-and-the-belgians-now-have-deep-seated-differences/#.Uynj1f15PUI> (19 maart 2014)

³² Rood, 'Benelux-samenwerking: hopen tegen beter weten in?' 261

³³ Ibidem, 261

³⁴ Ibidem, 263

De Nederlandse neiging vaker in te stemmen met intergouvernementele besluitvorming, verklaart waarom Nederland een hechtere relatie heeft met de grote mogendheden, zoals Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten en dat Nederland een eigen zetel in de G20 wil. Dat Nederland meer gericht is op de Verenigde Staten is in ieder geval niks nieuws, zo is het al vanaf het begin van de Europese eenwording na de Tweede Wereldoorlog.

Voor Nederland was een Europa waar de Verenigde Staten voet aan de grond had veel aantrekkelijker, omdat dit tegenwicht kon bieden aan het Frankrijk van Charles de Gaulle. Dit tegenwicht is echter niet iets wat België zoekt of ooit heeft gezocht, omdat de Frans-sprekende elite van België juist van mening was dat de Franse belangen en ideeën van groot belang waren.³⁵ Voor België is de Verenigde Staten juist een bedreiging. De houding ten opzichte van de Amerikanen komt voort uit wederom de zelfperceptie van de Belgen. De Verenigde Staten zijn, volgens de Belgen, te dominant, te onvoorspelbaar, te groot en het is militair te superieur. Bovendien houden de Amerikanen er niet van zich te moeten binden aan regels die wel voor anderen gelden, wat bij België niet in goede aard valt.³⁶

Er wordt door de Belgen geen geheim gemaakt van het feit dat ze het niet zo hebben op de Amerikanen. In de beleidsnota Buitenlands Beleid en Internationale samenwerking 2004-2009 van België komt de positie van de Verenigde Staten ten opzichte van Europa terug: 'Vanwege zijn status als supermogendheid, wordt de houding van de VS ten opzichte van de rest van de wereld met argusogen gevolgd. Het buitenlands beleid van de VS heeft de afgelopen jaren voor spanningen gezorgd met de traditionele bondgenoot Europa. Europa, dat de internationale politiek eerder benadert vanuit het perspectief van een op akkoorden en regels gebaseerde wereldorde, zag in de als unilateralistisch bestempelde opstelling van de VS in verschillende dossiers (oprichting Internationaal Strafhof, Irak-crisis, ratificatie verdrag van Kyoto) een bedreiging voor het multilateralisme.'³⁷ Voor de Belgen is dit een ongewenste factor in Europa, en een bedreiging voor de status van de kleine landen. De Belgen zijn daarnaast bang dat Washington de NAVO gebruikt als instrument voor beleidsbeïnvloeding in de Europese Unie. België zoekt daarom een tegenwicht tegen een Amerikaanse hegemonie. Diepere Europese samenwerking is daarvoor het sleutelwoord. Volgens oud-premier Jean-Luc Dehaene kan Europa uitgroeien tot tegenmacht van de Amerikanen op wereldtoneel door een verdere verdieping van de Europese pijlerstructuur, en dan voornamelijk de tweede pijler, het gemeenschappelijk buitenlands- en veiligheidsbeleid, en de derde pijler, politieke en justitiële samenwerking in strafzaken.³⁸ Deze visie wordt verder beschreven door Duits academicus Josef Joffe die beweert dat 'its purpose is not to oppose the United States outright, but to enhance Europe's relative power vis-à-vis the United States with an asset that might increase European autonomy or diminish U.S. preponderance.'³⁹

Dat dit anti-Amerikanisme van de Belgen nog steeds speelt, is ook terug te zien in bijvoorbeeld de conferentie tussen Frankrijk, Duitsland, België en Luxemburg in 2003 over de creatie van een Europees leger los van de Verenigde Staten. Het feit dat Nederland niet eens aanwezig was/wilde zijn zegt genoeg over het verschil in visie op de

³⁵ H. Mouritzen en Anders Wivel, *The geopolitics of Euro-Atlantic Integration* (New York 2005) 79

³⁶ R. Coolsaet, 'België en de Transatlantische Relatie: Een Oud Verhaal met Gullivers en Lilliputters' *Internationale Spectator* 59 (2005) 246

³⁷ Vlaams Parlement 'Beleidsnota Buitenlands Beleid en Internationale Samenwerking 2004-2009' (2004) 4

³⁸ Coolsaet, 'België en de Transatlantische Relatie' 245

³⁹ *Ibidem*, 245

Europese Unie en de rol van de Verenigde Staten hierin. Bovendien was het niet zo dat België simpelweg aanwezig was, nee, de conferentie was een Belgisch initiatief.

Andersom hebben de Belgen zich overigens ook niet bepaald geliefd gemaakt bij de Amerikanen. Dit kwam door de houding van de Belgen tegenover de Irak-oorlog, de Belgische genocidewet en de continue strijd van de Belgen voor Europese autonomie op het gebied van defensie en buitenlands beleid.⁴⁰ In de Amerikaanse pers werd over de Belgen beweerd dat ze 'strategisch irrelevant zijn, ondergeschikt [zijn] om op enigerlei wijze bij te dragen tot geallieerde operaties, profiteurs [zijn] inzake defensie-uitgaven en besmet [zijn] met een hypocriet pacifisme.'⁴¹

Het belang van de Benelux voor Nederland en België

Naast de invulling van de Amerikaanse positie binnen de Europese Unie, heerst er ook veel onenigheid tussen Nederland en België over in hoeverre de Europese unie verdiept moet worden en welke positie de Benelux hierin krijgt. Eerder is dit al genoemd met betrekking tot de Europese pijlerstructuur, maar zo ook de Europese grondwet van 2005, een Belgische uitvinding welke voor Nederland veel te ver ging. Verhofstadt lanceerde het plan na de Verklaring van Laken als start van de onderhandelingen over deze grondwet. Na de Nederlandse en Franse afwijzing in 2005 presenteerde Verhofstadt het volgende plan voor verdere Europese verdieping: een 'verenigde staten van Europa', waarbij na verloop van tijd de staat soevereiniteit verliest en ondergeschikt zou raken aan de Europese autoriteit. Dit, terwijl Nederland in 2010 juist hoge nationale soevereiniteit als thema in de verkiezingsstrijd had. Mark Rutte beweerde in deze zelfde periode zelfs de financiële bijdrage aan de Europese Unie te halveren.

Centrum Rechts, de grootste Vlaamse politieke partij, strijdt juist voor een verdere verdieping van de Unie, op supranationale grondslag, voor de behartiging van de Belgische belangen.⁴² In de eerder genoemde beleidsnota wordt deze intensivering van de Vlaamse participatie ook benoemd: 'Vlaanderen moet dus voluit participeren aan het internationale gebeuren. Nog meer internationaal denken en handelen, wordt voor Vlaanderen de boodschap.'⁴³ Op zich is het ook niet verwonderlijk dat België voor een zo verdiept mogelijk Europa gaat. Dankzij de Europese vestiging in Brussel heeft België ontzettend veel economische belangen bij een zo verdiept mogelijke Europese Unie. Het levert veel werkgelegenheid en de ligging van het Europees Parlement in Brussel levert het land miljarden op. Een hoger Europees budget is daarom voor België geen slechte zaak.

Kortom, België is voorstander van politieke verdieping in de Europese integratie op het gebied van veiligheid en defensie. Voor Nederland was de Europese integratie echter altijd 'instrumenteel' en slechts dienstbaar aan het Nederlandse economische belang en was het van essentieel belang dat de Verenigde Staten voet aan de grond hield. Voor België is dit belang uitgebreider, omdat België meer kansen ziet in een verdiept Europa en samenwerking met andere, kleine, landen helpt België de gewenste doelen te bereiken.

Als Nederland en België zo veel verschillende visies hebben op de Europese samenwerking en de positie van de landen daarin, wat is dan nog het nut van de Benelux? In het onderzoek naar de toekomst van de Benelux van de Universiteit van de Verenigde Naties en het Instituut voor Internationaal recht van de Katholieke Universiteit

⁴⁰ Ibidem, 241

⁴¹ Ibidem, 241

⁴² J. Werts, 'België en Nederland in Europa: twee werelden' Internationale Spectator (2011) 246-149

⁴³ Vlaams Parlement 'Beleidsnota Buitenlands Beleid en Internationale Samenwerking 2004-2009' (2004)

Leuven uit 2006 en de eerder genoemde beleidsnota uit 2004, zijn de sterke punten, vanuit Belgisch oogpunt, van de samenwerking benoemd. De machtigingsclausule uit artikel 306 EG-Verdrag geeft de Benelux-landen namelijk een privilege wat andere Europese samenwerkingsverbanden niet hebben: 'in hun onderlinge samenwerking mogen zij verder gaan dan de Europese instellingen, en – voor zover nodig en binnen de grenzen van de evenredigheid – zelfs maatregelen treffen die ingaan tegen Europese regels, en aldus bijvoorbeeld aan hun respectieve onderdanen voordelen toekennen die niet aan de onderdanen van andere EU-lidstaten worden toegekend'⁴⁴

De Benelux heeft, volgens de onderzoekers van de Universiteit Leuven, het voordeel van een 'vast referentiekader en een neutrale procesbeheerder'⁴⁵. Hierdoor zou het makkelijker zijn om tot een oplossing te komen. Daarnaast zouden de overeenkomsten tussen de landen (de homogene samenstelling, gelijke ontwikkeling en een vergelijkbare economie) het ook makkelijker maken om tot een consensus te komen over een groot domein van onderwerpen.⁴⁶

Een volgend punt dat wordt aangehaald zijn de in het verleden behaalde resultaten, waarbij een goede politieke samenwerking werd getoond.⁴⁷ Dit valt echter volgens velen nog te betwisten. Zo haalt Jaap Hoogenboezem in het artikel 'Nederlanders in de Benelux' G van Keer aan, hoofd Benelux van het Belgische ministerie van Buitenlandse zaken, die beweerd zou hebben dat Benelux-bijeenkomsten op ministerieel niveau meestal afgezegd worden. Hij trekt hier vervolgens de conclusie uit dat ervaren politici 'een fijne neus [hebben] voor politiek belangrijke fora en gebeurtenissen, omdat ze nu eenmaal niet graag iets belangrijks missen'. Hij vervolgt met de uitspraak dat omdat ministers vaak niet op komen dagen, afgeleid kan worden dat de Benelux onbelangrijk wordt geacht.⁴⁸ Niemand zal ontkennen dat de Benelux in het verleden van belang is geweest. Het belang daarvan is ook al eerder in dit essay naar voren gekomen. Echter, van een huidige 'goede politieke samenwerking' is dan blijkbaar geen sprake meer, vanwege het schrijnende gebrek aan inzet vanuit Nederlandse kant.

In de eerder beleidsnota wordt over de Nederlands-Belgische samenwerking het volgende gezegd: 'Nederland is en blijft onze bevoorrechte partner'⁴⁹ Het Vlaams parlement verklaart deze uitspraak vervolgens als volgt: 'Door de taalkundige en culturele banden, de economische verwevenheid en de vele grensoverschrijdende initiatieven en de wederzijdse afhankelijkheid inzake mobiliteit, transport en waterbeheersing bekleedt Nederland ongetwijfeld een bijzondere positie in het Vlaams buitenlands beleid.'⁵⁰ Om de relatie te verbeteren tussen de landen wil Vlaanderen daarom het volgende: 'Daarnaast zal Vlaanderen beleidsafstemming met Nederland nastreven inzake EU-dossiers. Om de bestaande samenwerking en de goede relaties met Nederland te verankeren zal gestreefd worden naar een gemeenschappelijke politieke verklaring waarin het goed nabuurschap, de vriendschappelijke banden, de permanente uitwisseling van ervaringen en praktijken en het verdedigen van gemeenschappelijke belangen centraal staan.'⁵¹

Het enthousiasme van België is duidelijk; Nederland is van groot belang voor het Belgische buitenlandse- en EU-beleid. Nederland zelf is ietwat minder enthousiast over de

⁴⁴ Instituut voor Internationaal Recht van de Katholieke Universiteit Leuven, 'Vlaanderen en de Benelux: Elementen Voor een Toekomstvisie' (oktober 2006)

⁴⁵ Ibidem

⁴⁶ Ibidem

⁴⁷ Ibidem

⁴⁸ Hoogenboezem, 'Nederlanders in de Benelux' 266

⁴⁹ Vlaams Parlement 'Beleidsnota Buitenlands Beleid en Internationale Samenwerking 2004-2009' (2004)

⁵⁰ Ibidem

⁵¹ Ibidem

Benelux-samenwerking, zo blijkt uit de reactie van Paul Hoebink, auteur en hoogleraar aan de Katholieke Universiteit Nijmegen, op een Nederlandse beleidsnota uit 1995: 'Geconstateerd wordt dat Nederland de afgelopen jaren weinig succesvol was in het doorzetten van zijn verlangens in Europees verband. Om die reden wordt de relatie met Frankrijk van groot belang genoemd. De as Bonn-Parijs is van wezenlijk belang, aldus de nota.' Hoebink vervolgt met zijn eigen visie op deze uitspraak. 'Maar er is trekkracht nodig om die as in beweging te krijgen en om die reden is de Benelux weer belangrijk. Verder mogen we het Verenigd Koninkrijk en de Scandinavische landen niet vergeten.'⁵² De Benelux is volgens Hoebink dus een middel en geen doel. Het samenwerkingsverbond is strategisch slim om de band met Duitsland en Frankrijk te versterken, maar niet om het Nederlandse belang permanent te dienen.

Daarbij komt dat de Benelux eigenlijk vrij weinig voorkomt in het Nederlandse politieke debat. Wat opviel tijdens het doen van dit onderzoek was het gebrek aan verwijzingen naar de Benelux in kamerstukken, parlementaire debatten of andere politieke discussies en documenten. Uiteraard wordt er over de Benelux gesproken wanneer het over de samenwerking aan sich gaat of over zaken waar de Benelux verdiept in is, maar bij alledaagse zaken wordt er geen woord over de Benelux gerept. Nederland heeft de Benelux bij alledaagse zaken dus niet erg hoog zitten, en ziet geen noodzaak de Benelux bij Nederlandse zaken te betrekken.

Ondanks de positieve aanbeveling, was de Adviesraad voor Internationale Vraagstukken (AIV), in het rapport 'Nederland in de veranderende EU, NAVO en VN' uit 2005, weinig enthousiast, wat blijkt uit de volgende uitspraak: 'De AIV is ervan overtuigd dat in een vergrote en in toenemende mate gediversifieerde Unie vooroverleg en informele besluitvorming, met andere woorden groepsvorming van enigerlei soort, steeds vaker zal voorkomen en ook noodzakelijk zal zijn om op Unieniveau tot besluiten te komen. Nederland zal, wil het een speler van betekenis blijven, geen andere keus hebben dan aan deze flexibele en waarschijnlijk wisselende coalitievorming mee te doen. Gezien de veelheid en onderscheidenheid van de belangen die in het geding zijn, zal ons land daarbij niet kunnen rekenen op vaste bondgenoten. De ervaring leert nu eenmaal dat het niet realistisch is te verwachten dat wij met één of enkele lidstaten over een hele brede linie van onderwerpen en in het merendeel van de gevallen tot eensgezindheid zullen geraken. Dit geldt wel in het bijzonder – de AIV constateert dit met spijt – voor de Benelux waar, ondanks goede wil en ernstige pogingen, de *common ground* in de praktijk van de afgelopen jaren beperkt is gebleven, behalve in institutionele kwesties en enkele praktische zaken.'⁵³ Het verhaal vervolgt met het advies dat Nederland de Benelux niet moet laten varen. Het kan zeker nog wat bieden en dit moet Nederland benutten en daarom moet Nederland 'met het oog op de op den duur onvermijdelijke discussies over institutionele kwesties' meer tijd steken in de Benelux.

Zoals kan worden gezien, is België veel positiever over een samenwerking tussen België en Nederland. België streeft naar 'permanente uitwisseling van ervaringen en praktijken' en de 'gemeenschappelijke belangen [moeten] centraal staan.' Nederland wil 'meer tijd investeren in het Benelux-overleg', maar ziet de Benelux ondertussen als instrument voor een intensievere samenwerking met de grote lidstaten van de Europese Unie. Bovendien ziet Nederland, in tegenstelling tot België, een onvermijdelijkheid in het veranderen van de strategie. Waar België vast blijft houden aan een intensieve Benelux-samenwerking, spreekt Nederland al uit dat een strategie wisselende coalities een zeer goede, en onvermijdelijke, optie is.

⁵² P. Hoebink 'Nota Buitenlands Beleid Staat Overal en Nergens Voor' *De Volkskrant*, 27 september 1995

⁵³ Adviesraad Internationale Vraagstukken, 'Nederland in de Veranderende EU, NAVO en VN' (2007) 1-56

Europakenner Jan Werts beweert echter dat de huidige Belgische strategie steeds meer op die van Nederland begint te lijken. Ten gevolge van het Belgische EU-voorzitterschap in 2010 wil België proactiever zijn belangen gaan behartigen binnen Europa. De grote lidstaten van Europa zouden namelijk steeds vaker de macht naar zich toe trekken. De Belgische strategie verandert hierdoor in een van bilaterale alliantievorming. Nederland doet dit ook, maar vanuit een ander motief. Voor Nederland is het eigen belang het meest belangrijk, voor België is dit het Europees belang, om zo tegenwicht te bieden tegen de Verenigde Staten, en strijdt dan nog steeds voor een Europa gebaseerd op een communautair systeem. België zoekt daarom nu bondgenoten in andere pro-europese landen. Werts benoemt deze strategie 'steriele kopgroepen'.⁵⁴

Historisch overzicht

common ground en common threat

Er zijn veel argumenten te bedenken waarom een samenwerking tussen Nederland en België slim is, soms zelfs bijna een natuurlijk gevolg of logisch gegeven. De meest genoemde argumenten zal ik hier kort uiteenzetten. Allereerst zijn het beide kleine landen, waardoor ze sterker kunnen staan tegenover de grootmachten in de Europese Unie en meer invloed uit kunnen oefenen op de besluitvorming. Ten tweede wordt gesteld dat, omdat Nederland en België bijna even groot zijn, er weinig kans is dat de een de ander overvleugeld.⁵⁵ Eerder in dit onderzoek heb ik al aangegeven dat dat laatste argument niet op gaat, omdat er wezenlijke verschillen zijn in het formaat van Nederland en België en daarbij iets als een extra stem in de Europese Raad een groot conflict tot gevolg kan hebben. Ten derde zijn Nederland en België beide erg afhankelijk van hun buurlanden voor veiligheid en handel, vanwege het formaat van het land en de daarbij komende kwetsbare economieën. Ten vierde liggen beide landen aan de Noordzee, wat een belangrijke aanvoerroute is voor beide landen. Ten slotte zagen zowel België als Nederland vanaf de jaren '50 een groot voordeel in een supranationaal internationaal systeem, wat als correctiemechanisme dient tegen (wederom) de grootmachten in de Europese samenwerking.

Dat de samenwerking *common ground* mist, is echter ook duidelijk geworden. Gemeenschappelijke belangen voeren namelijk zeker niet altijd de boventoon. Aan de hand van een historisch overzicht zullen de botsingen en gemeenschappelijke belangen besproken worden. Vervolgens wordt aan de hand van twee recente casus, de Irak-oorlog en het Verdrag van Lissabon, uiteengezet hoe de Nederlands-Belgische samenwerking verlopen is.

Gemeenschappelijke belangen hebben altijd zwaar gewogen, gemeenschappelijke dreigingen ook. In de discussie over na-oorlogse machtsverhoudingen na de Tweede Wereldoorlog vonden België, Nederland en Luxemburg elkaar. Samen konden ze sterk staan, samen konden ze een overvleugeling van de grote lidstaten van de grote zes voorkomen binnen de toekomstige Europese integratie.⁵⁶ Uit interviews en memoires van toentertijdse beleidsmakers blijkt dat er een rotsvast geloof vanuit zowel Nederlandse als Belgische kant heerste in de Benelux en dat de beleidsmakers van beide landen bijzonder hecht waren. Dit zou zelfs een veel hechtere relatie geweest zijn dan met andere beleidsmakers.⁵⁷

⁵⁴ J. Werts, 'België en Nederland in Europa: twee werelden' *Internationale Spectator* (2011) 246-249

⁵⁵ Brouwer, 'Nederlands-Belgische samenwerking in Benelux en Europa' 471

⁵⁶ Brouwer, 'Nederlands-Belgische samenwerking in Benelux en Europa' 466

⁵⁷ *Ibidem*, 468

Op 5 september 1944 werd de douane-overeenkomst getekend, die het uitgangspunt vormde voor de Benelux-samenwerking. Gemeenschappelijke belangen in de jaren '50 wogen zwaar. Er bestond vast geloof aan Nederlands en Belgische kant in het belang van samenwerking en het streven naar een economische unie. De landen hebben in het kader van de Benelux dan ook veel gezamenlijke initiatieven gedaan, zoals in 1958 het memorandum op het gebied van de vrijhandelszone tussen de Europese Economische Gemeenschap (EEG) en Groot-Brittannië, de hulp van Paul-Henri Spaak aan Luns' verzet tegen de Fouchet-plannen voor een politieke unie met een intergouvernementeel karakter in 1962, wat volgens Rik Coolsaet het laatste grote succes is geweest⁵⁸ en in 1971 creëerden Nederland en België bij de ineenstorting van het Bretton-Woodsstelsel een mini-munt-slang, waarmee de gulden en de frank aan elkaar gelieerd werden. Jan Brouwer noemt dit moment de laatste poging van de Benelux om weer in die voortrekkersrol te kruipen.⁵⁹

Nu is dit slechts een selectie van de initiatieven die de Benelux-landen gezamenlijk hebben genomen. In diezelfde tijd waren er ook veel botsingen. Zo werd Nederland onaangenaam verrast door het Belgisch-Franse voorstel voor de associatie van Noord-Afrikaanse landen bij de EEG, deed Spaak (tot ongenoegen van Den Haag) pogingen een compromis te vinden met De Gaulle in de lege-stoelcrisis en botste Nederland en België in 1972 op de Europese topconferentie in Parijs toen er door België gesproken werd van een 'confederatie in Europa', wat voor Nederland veel te ver afstand van het communautaire stelsel.

Ondanks de botsingen bleven de landen in de jaren '60 intensief samenwerken. Dit werd een stuk minder vanzelfsprekend vanaf de jaren '70. Wat dan ook blijkt is dat de Benelux-samenwerking steeds minder in troonredes aan bod kwam.⁶⁰ Met de toetreding van Groot-Brittannië in 1973 tot de had Nederland een nieuwe bondgenoot en had het de Benelux minder nodig. Jan Rood beschrijft echter nog een andere rede voor deze vermindering van samenwerking. Volgens Rood is dit te wijten aan een vermindering van de dreiging van een directorium van de grotere lidstaten na het vertrek van De Gaulle in 1969. Frankrijk werd toen 'soepeler' in de samenwerking. Deze gezamenlijke angst voor een directorium aan het begin van de plannen voor Europese integratie zou de samenwerking tussen de drie landen hebben aangewakkerd en verder laten vorderen.⁶¹ Een derde rede, volgens Jan Brouwer en Jan Hendricks, zou geweest zijn dat de Benelux zijn doelen bereikt had met de vestiging van een EG op basis van supranationaliteit en de veiligheid van de landen bevestigd is met de totstandkoming van de NAVO.^{62 63} Dit is een probleem wat tegenwoordig ook nog bestaat. Er zijn veel doelstellingen van de Benelux verwezenlijkt in de Europese Unie: er is een eenheidsmunt gecreëerd, er is een eenheidsmarkt, er is vrij verkeer van personen en goederen en er is een gemeenschappelijke handelspolitiek.⁶⁴ De Benelux neemt dan nu wel initiatief in andere zaken zoals milieu, infrastructuur, ruimtelijke ordening, politieke samenwerking, immigratie en drugs, maar de Europese Unie neemt hier ook steeds meer initiatieven in.⁶⁵ Er zijn dan ook klachten binnen het Benelux-parlement dat de inzet van het

⁵⁸ Coolsaet, 'Eb en vloed in Nederlands-Belgische betrekkingen' 587

⁵⁹ Brouwer, 'Nederlands-Belgische samenwerking in Benelux en Europa' 468

⁶⁰ Ibidem, 469

⁶¹ Rood, 'Een Nieuw Benelux-Verdrag' 187

⁶² Brouwer, 'Nederlands-Belgische samenwerking in Benelux en Europa' 469

⁶³ J. Hendrickx, 'De Toekomst van het Beneluxverdrag: Een Vlaamse Bijdrage' Internationale Spectator 10 (2004) 506

⁶⁴ Hendrickx, 'De Toekomst van het Beneluxverdrag' 506

⁶⁵ T. Lansloot, 'Benelux Nog een Meerwaarde Voor Vlaanderen?' Internationale Spectator 59 (2005) 259

Nederlandse kabinet steeds minder wordt en dat ministers niet meer naar het parlement komen, zoals eerder genoemd, omdat de meeste beleidsterreinen eigenlijk door de Europese Unie zijn overgenomen.⁶⁶

Van de hechte samenwerking tussen de Benelux-landen in de jaren '50 en '60 was in de jaren '70 in ieder geval weinig meer over. De samenwerking bestond volgens Brouwer slechts uit vage contacten tussen de regeringsleiders, en dit leidde zelden tot een gezamenlijk initiatief.⁶⁷ In de jaren '90 was er echter weer een kortstondige opleving van de liefde. De samenwerking werd weer aangewakkerd en de naam Benelux viel weer in troonredes en regeringsverklaringen. Ook hier zijn tal van verklaringen voor gegeven. Zo zou dit geweest zijn om een herhaling te voorkomen van de felle botsing tussen Ruud Lubbers en Jean-Luc Deaene, die elkaar aanvielen in 1994 om de opvolgingskwesitie van de president van de Europese Commissie.⁶⁸ Ook zou dit een gevolg zijn van een invloedrijke studie van de Christen Democratische Partij over de toekomst van Europa en ten slotte moesten er kwesities, zoals de Hoge Snelheidslijn en waterverdragen, tussen Nederland en België opgelost worden. Een interessantere verklaring is echter die van Jan Rood, die stelt dat politicus Hans Van Mierlo de Benelux een nieuw leven in heeft geblazen in het kader van de (wederom) verschuivende machtsverhouding na de val van de Berlijnse muur, wat officieel het einde betekende van de Koude Oorlog. De landen zouden weer veiligheid bij elkaar zoeken. De dreiging van de grootmachten blijkt dan wederom een bindende werking te hebben.⁶⁹

Wat hieruit volgde was een korte wederopleving van de Benelux-samenwerking in de vorm van het uitbrengen van gezamenlijk standpunt, een Benelux-memorandum, aan de vooravond van belangrijke beslissingen binnen de Europese Unie. Op deze manier probeerde ze als kleine landen invloed uit te oefenen op de Europese besluitvorming. Dit heeft wel effect gehad, want de Benelux-memoranda hadden wel degelijk een bepaald aanzien.⁷⁰ Echter, de verschillen in perceptie en visie op Europa, de Benelux en de invulling daarvan voor eigen land werden in de jaren hierna steeds duidelijker. Dit zal ik toelichten aan de hand van twee casus: de Irak-oorlog en het Verdrag van Lissabon.

België en Nederland, Irak en Lissabon.

Nederland, België en de Irak-oorlog: positiebepaling en beleid

In 2003 kondigde president Bush de *war on terror* aan: 'Every nation, in every region, now has a decision to make. Either you are with us or you are with the terrorists.'⁷¹ Dit schoot bij Nederland en België in het verkeerde keelgat en liet stof opwaaien. Wat bij de Irak casus in het achterhoofd gehouden moet worden is dat Nederland van nature veel atlantischer ingesteld is dan België. Het zal dan ook geen verbazing zijn dat Nederland zich achter Amerika schaarde. Toch beviel de Amerikaanse stijl Den Haag absoluut niet.⁷² Nederland gaf uiteindelijk steun, maar in eerste instantie in politieke vorm en pas veel later in militaire vorm. Naast de overige Benelux-landen keerden ook Frankrijk en Duitsland zich tegen Amerikaanse oorlogsverklaring. De Belgische houding was echter moeilijk te peilen. De uitspraak van de regeringspartijen Agalev en Ecolo *tegen* deelname

⁶⁶ Hoogenboezem, 'Nederlanders in de Benelux' 265

⁶⁷ Brouwer, 'Nederlands-Belgische samenwerking in Benelux en Europa' 469

⁶⁸ Rood, 'Een Nieuw Benelux-Verdrag' 187

⁶⁹ Ibidem, 187

⁷⁰ Lansloot, 'Benelux Nog een Meerwaarde Voor Vlaanderen?' 261

⁷¹ CNN, 'Transcript of Bush's adress' (versie September 2001)

<http://edition.cnn.com/2001/US/09/20/gen.bush.transcript/> (1 juni 2014)

⁷² D. Hellema e.a. *Nederland-België: De Belgisch-Nederlandse betrekkingen vanaf 1940* (Amsterdam 2011) 277

aan een oorlog in Irak, zorgde voor veel onenigheid binnen de Belgische politiek. De liberale partners reageerde fel: resoluut niet willen deelnemen aan de oorlog zou pogingen ondermijnen om Saddam te laten meewerken.⁷³ De Belgische anti-oorlog houding kwam volgens Chris Klep en Rik Coolsaet niet voort uit een aversie tegen Amerika maar uit de 'oerklassieke reflexmatige Belgische aversie tegen de dominantie van grote mogendheden.'⁷⁴ Een uitspraak van toenmalig minister Louis Michel lijkt deze stelling te bevestigen: 'De Amerikanen zijn vooral uit op oorlog omwille van de macht en de olie. Ze hebben Osama bin Laden niet kunnen krijgen en hebben het daarom maar op Saddam gemunt.'⁷⁵

Tijdens een Ronde tafel gesprek, georganiseerd door het Nederlandse Anti-Militaristische Onderzoekskolлекief (AMOK) en Vrede VZW⁷⁶, is teruggeblikt op het Nederlandse en Belgische beleid met betrekking tot de Irak-oorlog. De Belgische reactie op de Irak-oorlog ligt volgens Dirk vander Maelen, Belgisch Kamerlid, volledig in lijn met de reactie van België ten tijde van het eerste Golfconflict rond 1990.⁷⁷ België streefde naar vreedzame probleemoplossing, had een groot vertrouwen in de Verenigde Naties en wilde de Euro-Arabische relatie niet kwetsen. De beslissing geen benodigde munitie te geven aan de Britse regering ten tijde van de Tweede Golfoorlog kan hieruit verklaard worden⁷⁸. De houding ten opzichte van de Irak-oorlog is zoals eerder genoemd vrijwel identiek. De rol van de Europese Unie moest een grote zijn. Premier Verhofstadt wenste daarom een gezamenlijk Europees standpunt ten opzichte van Amerika.⁷⁹ Voor de NAVO zag België dan weer geen enkele rol weggelegd: 'Wij vinden dat een unipolaire wereld met één supermacht en zeker als die dan sinds 2002 gekaapt is door neo-conservatieven, iets zeer gevaarlijks is en dat je nood hebt aan tegenmacht en die tegenmacht of dat tegengewichtje, zoeken wij heel traditioneel binnen onze Belgische diplomatie, in een sterkere Europese poot.'⁸⁰ Zo beweert vander Maelen. Hij vervolgt zijn standpunt met de bewering dat het dan ook geen toeval is dat België met vier landen, Duitsland, Frankrijk, Luxemburg en België zelf heeft gepoogd een Europees defensiesysteem van de grond te krijgen en de Belgische poging een 'Europees gemeenschappelijke buitenlandse politiek op basis van een communautaire, niet intergouvernementele aanpak' van de grond te krijgen, te verklaren is uit de aversie tegen de dominantie van de Amerikanen.⁸¹

Toen Duitsland en Frankrijk zich wat soepeler opstelden ten opzichte van de Amerikaanse wil in te vallen is België hierin mee gegaan, omdat België zich als zelfbenoemd 'lilliputland' niet wilde desoleren van een Europees standpunt met de grootmachten.⁸² Nederland had een vergelijkbare aanpak, en besloot ook niet volkomen in te gaan tegen een Europees standpunt. Want, na steun te hebben betoogd aan de Amerikanen besloot Nederland toch zijn handtekening niet te zetten onder de 'bepaalde

⁷³ R. Gollin, 'Verzet van België tegen oorlog is opportunistisch', *De Volkskrant*, 11 februari 2003

⁷⁴ Hellema 'Nederland-België' 281

⁷⁵ R. Gollin, 'Verzet van België tegen oorlog is opportunistisch', *De Volkskrant*, 11 februari 2003

⁷⁶ De deelnemers van dit Ronde Tafelgesprek waren: Dirk vander Maelen (Belgisch kamerlid SP) Ludo de Brabander (vrede vzw) Guido Leemput (parlementair medewerker van de SP Nederland) Jan Jaap van Oosterzee (IKV, een samenwerkingsverband van negen kerken in Nederland) Karl Koster (PENN Nederland Project on European Nuclear Non-proliferation)

⁷⁷ Uitpers: Webzine voor Internationale Politiek, 'De oorlog tegen Irak vanuit Belgisch en Nederlands perspectief' (mei 2005) http://archieff.uitpers.be/artikel_view.php?id=1026 (10 juni 2014)

⁷⁸ Ibidem

⁷⁹ Coolsaet, 'België en de Transatlantische Relatie' 245

⁸⁰ Uitpers: Webzine voor Internationale Politiek, 'De oorlog tegen Irak vanuit Belgisch en Nederlands perspectief' (mei 2005) http://archieff.uitpers.be/artikel_view.php?id=1026 (10 juni 2014)

⁸¹ Ibidem

⁸² Ibidem

brief van Acht', een solidariteitsbetuiging aan de Amerikanen, met het argument een gezamenlijk Europees beleid niet in de weg te willen staan.⁸³ Alfred van Staden beweert echter dat dit slechts een smoes is en dat Nederland geen solidariteit wilde betuigen aan de Verenigde Staten omdat 'het Nederlands beleid (...) wordt beheerst door het verlangen van de regering aan het thuisfront zo weinig mogelijk politieke vingers te branden.'⁸⁴ Nederland gaf volgens van Staden dus weinig om een gezamenlijk standpunt van de Europese Unie richting de Amerikanen, en wilde simpelweg het Nederlandse volk niet tegen zich hebben.

Guido Leempoort, parlementair medewerker van de SP Nederland, stelt later in het Ronde tafel gesprek dat het feit dat Nederland de veertiende grootste economie ter wereld was in 2002, ervoor heeft gezorgd dat Nederland militaire steun heeft gegeven. Hij is van mening dat het sleutelbegrip de Nederlandse economie is, 'wat met militaire middelen kracht bijgezet moest worden'.⁸⁵ Nederland moet volgens Leempoort hun belangen doorzetten door daadwerkelijk militair optreden. De Nederlandse positie wordt verder verklaard door Jan Jaap van Oosterzee (IKV) die beweert dat het doorslaggevend is geweest voor het Nederlandse beleid dat de toentertijdse politici erg weinig vertrouwen hadden in een grote Europese bijdrage in de veiligheidspolitiek, door het mislukken van de missie in voormalig Joegoslavië. Volgens Oosterzee is de oorlog daar zo erg geëscaleerd door een gebrek aan Europese politiek. Wat België, Frankrijk en Duitsland wilden, zou volgens de Nederlandse politici nooit hebben gewerkt.⁸⁶

Dit meningsverschil over de Irak-oorlog heeft de Nederlands-Belgische verhoudingen geen goed gedaan. Het bleef echter niet bij één meningsverschil. In de jaren die volgde op de discussie over de Irak-oorlog, waren er nog veel andere meningsverschillen tussen Nederland en België, die de onderlinge verhoudingen geen goed hebben gedaan, waaronder de discussies rond het Verdrag van Lissabon.

Nederland, België en het Verdrag van Lissabon: perspectieven en beleid.

Op 13 december 2007 ondertekenden de regeringsleiders en staatshoofden van de Europese Unie het nieuwe hervormingsverdrag, dat nu bekend staat als het Verdrag van Lissabon. Dit verdrag had tot doel 'de slagvaardigheid, coherentie en de democratische legitimiteit van de Europese Unie te vergroten'⁸⁷, kortom om de Unie beter bestuurbaar en democratischer te maken. Het Verdrag van Lissabon verandert een hoop maar amendeert slechts bestaande verdragen. Met de ondertekening van dit verdrag komt er een einde aan een reeks moeizame onderhandelingen.

De weinige literatuur over de Nederlandse en Belgische positie in de onderhandelingen over en de aanloop naar het Verdrag van Lissabon, laten weinig verschillende visies toe. In het boek *Nederland-Belgie: De Belgisch-Nederlandse betrekkingen vanaf 1940*, en het artikel 'Nederland, de EU en het Verdrag van Lissabon' is echter wel een deel gewijd aan dit onderwerp.

De aanloop naar het verdrag begon in 2000, met de oproep van toenmalige Duitse minister van Buitenlandse Zaken Joschka Fischer voor het vaststellen van de 'finaliteit van het Europese integratieproces'.⁸⁸ De houding van Nederland en België ten opzichte

⁸³ A. van Staden 'VS verdienen steun Nederland' *NRC*, 10 februari 2003

⁸⁴ *Ibidem*

⁸⁵ Uitpers: Webzine voor Internationale Politiek, 'De oorlog tegen Irak vanuit Belgisch en Nederlands perspectief' (mei 2005) http://archieff.uitpers.be/artikel_view.php?id=1026 (10 juni 2014)

⁸⁶ Uitpers: Webzine voor Internationale Politiek, 'De oorlog tegen Irak vanuit Belgisch en Nederlands perspectief' (mei 2005) http://archieff.uitpers.be/artikel_view.php?id=1026 (10 juni 2014)

⁸⁷ Eerste Kamer der Staten Generaal, 'Goedkeuring Verdrag van Lissabon' (nr. 31 384) 10 maart 2008

⁸⁸ J.T.Q. Rood e.a 'Nederland, de EU en het Verdrag van Lissabon' *Clingendael* (2008) 3

van deze uitspraak liep uiteen. Voor België was deze uitspraak een bevestiging van het geloof in een federaal Europa. In Nederland daarentegen heerst, zoals eerder genoemd, het idee dat de soevereine staat het sleutelwoord is in de Europese samenwerking.

Het antwoord op de uitspraak van Fischer was de verklaring van Laken, waarbij de Europese Raad in december 2001 de Conventie over de Toekomst van Europa instelde. Deze Conventie was in het leven geroepen om de problemen te bespreken en aan te pakken van de toekomstige ontwikkeling van de Europese integratie. Met de instelling van dit orgaan hadden Europese leiders al een Europese constitutie op de lange termijn in het achterhoofd.⁸⁹ Onder leiding van voormalig Franse president Valérie Giscard d'Estaing, werd een grondwettelijk document opgesteld gebaseerd op de Amerikaanse grondwet. Een eerste poging tot een definitieve verdragstekst faalde door een niet goed functionerende Italiaanse voorzitter. In juni 2004 lukte het echter wel om tot overeenstemming te komen. Naar aanleiding van referenda, gehouden in Nederland en Frankrijk hebben deze landen een veto moeten uitroepen. In Nederland stemde 62% van de stemmers tegen.⁹⁰ Er moest een ander verdrag komen. In het nieuwe verdrag zouden geen verwijzingen mogen komen naar constitutionele symboliek, zoals een Europees volkslied of de Europese vlag.⁹¹ In juni 2007 kwam dit nieuwe verdrag er dan eindelijk. Vanwege de gevoeligheid na de veto van Frankrijk en Nederland op het grondwettelijk verdrag, duurde het lang voordat er een nieuw verdrag gemaakt was.

Nederland en België hebben tijdens de onderhandelingen over het Verdrag van Lissabon en de Europese grondwet, ondanks de verschillen in de houding ten opzichte van de uitspraak van Joschka Fischer, wel degelijk samen gewerkt. In de aanloop naar de Europese Grondwet werd door meerdere kleine lidstaten de angst getoond dat de voorstellen zouden leiden tot een verstoring van de verhoudingen tussen grote en kleine lidstaten.⁹² Het voorstel was namelijk één vaste voorzitter te kiezen van de Europese Raad, wat voor kleinere landen te veel op een 'zonnekoning' zou lijken. Nederland en België hebben de krachten gebundeld om dit tegen te gaan. In dat kader zijn er twee Benleux-memoranda gepubliceerd. Het eerste memorandum werd uitgesproken in 2001, en betrof de wil voor het oprichten van een onderhandelingsforum ter verbetering van de transparantie van het debat over de toekomst van Europa.⁹³ Het tweede memorandum werd uitgesproken naar aanleiding van het eerder genoemde voorstel om tot een vaste voorzitter van de Europese Raad te komen. Het plan voor een vaste voorzitter kwam vanuit Frankrijk, maar al snel sloten de grote landen Spanje en Groot-Brittannië zich aan. Na een poging van Nederland om een coalitie tegen dit plan te vormen met Duitsland, probeerde de Benelux het samen. De samenwerking mocht echter niet baten: de angst werd werkelijkheid, de Europese Raad zou een vaste voorzitter krijgen.⁹⁴

Opvallender zijn echter de botsingen tussen Nederland en België. Een eerste botsing betrof de omvang van de Europese Commissie. Nederland streefde voor een Commissie, waarbij elke lidstaat één commissaris stuurde. België, en ook Luxemburg, stemden voor een kleine commissie. Ook op andere terreinen waren er botsingen. Zo wilde Nederland het vetorecht op financieel gebied niet opgeven. Daarnaast kwamen de Benelux-landen in twee verschillende kampen terecht na de Nederlandse veto tegen de Belgische grondwet. De Belgen en de Luxemburgers waren van mening dat het nieuwe verdrag niet te veel van het grondwettelijk verdrag mocht verschillen. Om dit door te

⁸⁹ Rood 'Nederland, de EU en het Verdrag van Lissabon' 3

⁹⁰ Ibidem, 42

⁹¹ Ibidem, 48

⁹² Ibidem, 48

⁹³ Hellema *Nederland-Belgie*, 252

⁹⁴ Ibidem, 252

voeren werkten de twee landen samen met andere pro-Europese grondwet landen.⁹⁵ De samenwerking tussen Nederland en België liep weer een deuk op tijdens de onderhandelingen over het nieuwe verdrag, het uiteindelijke Verdrag van Lissabon. Nederland had veel eisen aan het nieuwe verdrag en dreigde met het niet ratificeren ervan als er niet voldaan werd aan deze eisen. In de ogen van Verhofstadt kon dit niet, Nederland zou te veel vragen.⁹⁶

Wat dus te zien is dat de landen samen willen werken wanneer dit in het eigen belang is, maar zodra er meningsverschillen zijn, zoals over de vorm en inhoud van een verdrag, zijn de landen niet bereid het eigen belang op te geven.

⁹⁵ Ibidem, 255

⁹⁶ Ibidem, 255

Conclusie

In de inleiding heb ik de volgende vraag voorgelegd:

In het kader van een groter wordende Europese Unie, wat is de beste strategie (bandwagoning of balancing) met betrekking tot alliantievorming voor Nederland om het beste invloed uit te oefenen op de besluitvorming?

De Nederlandse strategie van de afgelopen decennia is lastig te pijlen. Met de ondertekening van het verlengingsverdrag van de Benelux in 2010 heeft Nederland de intentie getoond graag met de Benelux samen te willen werken. Echter, Nederland heeft zich voornamelijk als trouwe bondgenoot tegenover de Verenigde Staten bewezen maar heeft het zijn andere bondgenoot, België, een beetje links laten liggen. Nederland stond zelfs ten tijde van de discussies over de Irak-oorlog aan de kant van de Amerikanen terwijl ze het niet helemaal eens waren met diens politieke beleid. We hebben meerdere malen kunnen zien dat, zodra er een meningsverschil is tussen Nederland en België, Nederland echt niet het eigen belang opzij zou zetten voor het Belgische- of Benelux-belang. Dit hebben de discussies rondom de Europese Grondwet en het Verdrag van Lissabon bewezen. Het moment dat er een meningsverschil was tussen de landen werden er geen gezamenlijke memoranda meer uitgesproken en was er van een eerdere samenwerking vrij weinig meer over.

Aan de hand van de analyse van Jan Rood heb ik uitgelegd waarom Nederland en België zo'n andere strategie binnen de Europese Unie hanteren. Nederland en België kunnen namelijk niet onder hetzelfde 'kopje' geplakt worden. Het letterlijke formaat van de landen, de bevolkingsomvang en de ambities in buitenlands beleid verschillen dusdanig van elkaar dat Nederland zichzelf als middel-groot land ziet, en België zichzelf als een klein land. Dit leidt ertoe dat België meer veiligheid zoekt om zichzelf te beschermen in de Benelux en Nederland zich vaker waagt aan bondgenootschappen met grotere lidstaten, zoals de Verenigde Staten en Duitsland. Dit, terwijl voor België de Verenigde Staten juist een dreiging is dat tegengegaan moet worden door een sterkere Europese Unie. Dit is ook iets wat we terug zien in de casus Irak-oorlog. Om tegenwicht te bieden aan de Amerikanen moest, volgens België, de Europese Unie met een gezamenlijk standpunt komen tégen de Amerikanen. Alleen een verenigd Europa kon genoeg invloed uitoefenen op de Verenigde Staten en diens besluitvorming.

In de inleiding heb ik de *Balance of Threat* theorie van Stephen Walt gepresenteerd. Kort gezegd zijn er volgens Walt twee opties voor landen wanneer er gevaar dreigt. Landen kunnen *balancen*, het vormen van een alliantie met andere zwakkere landen om te zorgen dat de macht balanceert en geen enkel land het systeem kan domineren. Een tweede optie is bandwagoning, waarbij een land een bondgenootschap aangaat met een sterker land, door Walt de *source of danger* genoemd, om mee te liften op diens succes. Randall Schweller voegt hieraan toe dat balancing een ontzettend kostbare strategie is, waarbij een land veel in moet leveren. Bandwagoning levert volgens Schweller juist vaak 'winst' op. Schweller spreekt daarom liever van een *Balance of Interests* theorie.

Zoals eerder genoemd wilt België de Europese Unie gebruiken als tegenwicht tegen de Amerikaanse hegemonie. België gebruikt hier dus een balancing-strategie. Echter, Nederland gebruikte de Amerikanen juist om te balancen tegen het Frankrijk van De Gaulle in de jaren '50 en '60 van de vorige eeuw. Ook nu doet Nederland dit nog. Het maakt gebruik van zijn reputatie als trouwe bondgenoot om tegenwicht te zoeken in de

steun van de Verenigde Staten tegen de grotere lidstaten van de Europese Unie die voor Nederland wat dichterbij huis liggen

België wilt daarnaast de Benelux-samenwerking gebruiken om sterk te staan tegenover de grootmachten van de Europese Unie. Samen zouden de drie landen meer invloed kunnen uitoefenen op de besluitvorming. Deze balancing-strategie van de Benelux wordt door Nederland als minder noodzakelijk beschouwd. Nederland voelt die behoefte voor veiligheid niet per se, en waagt zich daarom vaker aan bondgenootschappen met de grotere lidstaten. De Benelux is zelfs volgens Paul Hoebink een middel om tot het hogere doel te komen van samenwerking met Duitsland en Frankrijk. Dat de Benelux voor Nederland van minder groot belang is, is ook terug te zien in de beperkte verwijzingen België of de Benelux in kamerstukken, parlementaire debatten en ook troonredes. Samenwerking met andere kleinere landen past blijkbaar niet meer in het zelfbeeld van Nederland als 'middel-grote'-lidstaat.

Een optie voor Nederland is dus om af te stappen van de balancing-strategie en zich nog meer te richten op bandwagening. Nederland hoeft in dat geval geen belangen meer in te leveren, en kan bandwageningen met bijvoorbeeld de grootste economische macht op het Europese continent: Duitsland. Naar mijn idee is dit de beste optie. De Benelux is voor Nederland al niet echt veel meer, ondanks de intentie. Ze werken al nauwelijks samen, tenzij de landen een gezamenlijk standpunt hebben. Waarom moet er dan nog een verdrag komen? De Benelux heeft zijn waarde bewezen en kan ook werkelijk invloed uitoefenen maar alleen als, in de woorden van Hirschfeld, er een gezamenlijk standpunt is. Wanneer dit er niet is, heeft de Benelux ook nauwelijks invloed en kunnen de landen beter los van elkaar bondgenootschappen zoeken. Een gezamenlijk standpunt zit er nauwelijks in, dus kan de Benelux beter losgelaten worden.

Literatuurlijst

- Adviesraad Internationale Vraagstukken, 'Benelux, Nut en Noodzaak van Nauwere Samenwerking' (2007) 1-53
- Adviesraad Internationale Vraagstukken, 'Nederland in de Veranderende EU, NAVO en VN' (2007) 1-56
- Brouwer, J.W., 'Nederlands-Belgische samenwerking in Benelux en Europa', *Internationale Spectator* 10 (2003) 466 – 471
- CNN, 'Transcript of Bush's adress' (versie September 2001)
<http://edition.cnn.com/2001/US/09/20/gen.bush.transcript/> (1 juni 2014)
- Coolsaet,R., 'Belgie en de Transatlantische Relatie: Een Oud Verhaal met Gullivers en Lilliputters' *Internationale Spectator* 59 (2005) 241-247
- Coolsaet,R., 'Eb en vloed in Nederlands-Belgische betrekkingen' *Internationale Spectator* 60 (2006) 585-589
- Eerste Kamer der Staten Generaal, 'Goedkeuring Verdrag van Lissabon' (nr. 31 384) 10 maart 2008
- Eerste Kamer der Staten Generaal, 'Onderzoek naar de besluitvorming rond de inval in Irak' (nr. 31 847) 9 februari 2010
- Eindevaluatie Stabilisation Force Iraq (SFIR) 2003-2005
- Gollin,R. , 'Verzet van België tegen oorlog is opportunistisch', *De Volkskrant*, 11 februari 2003
- Hellema,D. e.a *Nederland-België: De Belgisch-Nederlandse betrekkingen vanaf 1940* (Amsterdam 2011)
- Hendrickx,J., 'De Toekomst van het Beneluxverdrag: Een Vlaamse Bijdrage' *Internationale Spectator* 10 (2004) 506-509
- Hoebink,P., 'Nota Buitenlands Beleid Staat Overal en Nergens Voor' *De Volkskrant*, 27 september 1995
- Homan,K. en Rood,J., 'Een nieuw leven voor de Benelux?' *Clingendael* 4 (2011) 14-18
- Hoogenboezem,J., 'Nederlanders in de Benelux' *Internationale Spectator* 59 (2005) 265-267
- Instituut voor Internationaal Recht van de Katholieke Universiteit Leuven, 'Vlaanderen en de Benelux: Elementen Voor een Toekomstvisie' (2006)
- Lansloot,T., 'Benelux Nog een Meerwaarde Voor Vlaanderen?' *Internationale Spectator* 59 (2005) 259-262

- Meijnen, J., 'Nederland botst met België op Europese Top' *NRC*, 10 december 2000
- Ministerie van Defensie, 'Defensie na de kredietcrisis: een kleinere krijgsmacht in een onrustige wereld' (2011)
- Mouritzen, H. en Wivel, A., *The geopolitics of Euro-Atlantic Integration* (New York 2005)
- Rood, J.Q.T., 'Benelux-samenwerking: hopen tegen beter weten in?' *Internationale Spectator* 65 (2011) 260-263
- J.Q.T. Rood, J.Q.T., 'Een Nieuw Benelux-Verdrag: Een Nieuw Elan Voor de Samenwerking?' *Clingendael* (2010) 186-191
- Rood, J.Q.T. e.a 'Nederland, de EU en het Verdrag van Lissabon' *Clingendael* (2008) 1-57
- Rood, J.Q.T., 'In a league of its own?: the Netherlands as a Middle-sized EU Member State' In: R. Steinmetz en Anders Wivel, *Small States in Europe* (Ashgate 2010)
- Schijndel, van, A.H.J.W., 'Europa' *NRC*, 24 maart 1997
- Schweller, R., 'Bandwagoning for profit: Bringing the Revisionist State Back In.' *International Security* 19 (1994) 72-107.
- Staden, van, A. 'VS verdienen steun Nederland' *NRC*, 10 februari 2003
- Staden, van, A., 'Small State Strategies in Allignment: the Case of the Netherlands' *Cooperation and Conflict* 30 (1995) 31-52
- Strategische Adviesraad Internationaal Vlaanderen, 'Het Herzieningsverdrag Benelux Unie' 15 juni 2009
- Uitpers: Webzine voor Internationale Politiek, 'De oorlog tegen Irak vanuit Belgisch en Nederlands perspectief' (mei 2005) http://archieff.uitpers.be/artikel_view.php?id=1026 (10 juni 2014)
- Vlaams Parlement 'Beleidsnota Buitenlands Beleid en Internationale Samenwerking 2004-2009' (2004)
- Vos, H., 'Sadly, the Dutch and the Belgians now have deep-seated differences' (versie 1 oktober 2007) <http://europesworld.org/commentaries/sadly-the-dutch-and-the-belgians-now-have-deep-seated-differences/#.Uynj1fl5PUI> (19 maart 2014)
- Walt, S. 'Alliances: Balancing and Bandwagoning' (versie 1997) <http://www.ou.edu/uschina/texts/WaltAlliances.pdf> (08-04-2014)
- J. Werts, 'Belgie en Nederland in Europa: twee werelden' *Internationale Spectator* (2011) 246-149